

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ РІВНЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

О. М. МОМОТ, кандидат економічних наук
(ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Беручи до уваги нинішній стан банківської системи, необхідно негайно шукати шляхи зростання ефективності банківського обслуговування, які б забезпечили не тільки розвиток самої банківської системи, а й сталий розвиток економіки загалом. Особливо малодослідженим є аналіз ліквідності комерційних банків. Мета – запропонувати напрями оптимізації рівня ліквідності для комерційних банків України. Результати: Ліквідність окремого банку, як його здатність своєчасно здійснювати платежі за зобов'язаннями до запитання і у визначені строки, розглянуто з двох точок зору: як процес та як систему. Окремо запропоновано рекомендації щодо поліпшення рівня ліквідності як процесу та рівня ліквідності як системи.

Управління ліквідністю варто розглядати в комплексі та в загальній системі управління банком. Управління ліквідністю як з погляду процесу, так і за системним підходом, має свої особливості, свій набір інструментів і свої шляхи оптимізації.

Ключові слова: ліквідність, ліквідність банку, ліквідність як процес, ліквідність як система.

Сучасні кредитно-грошова та фінансова системи України зазнають серйозних структурних змін. З одного боку, вдосконалюється кредитна система, виникають нові фінансово-кредитні інструменти, складаються нові пропорції в динаміці державного та приватного секторів, а з іншого – майже постійно ринкові та політичні кризи перевіряють фінансову, особливо банківську системи на міцність. Останні роки стали періодом глибоких змін у банківській справі, численних нововведень в організації, методах управління банками та формах обслуговування ділового сектора та різних груп населення. Втім, незважаючи на те, що за період ринкової трансформації в економіці України накопичено певний позитивний досвід роботи у банківській сфері, залишається багато невирішених питань її функціонування. Це зумовлено тим, що прийоми та методи банківської діяльності ускладнюються і набувають нових рис. Одночасно виникають нові види фінансових операцій і послуг, які не мали аналогів у світовій практиці і стали можливими завдяки складному поєднанню різних міркувань у сфері попиту та пропозиції гро-

шового капіталу, а також завдяки стрімкому розвитку сучасної банківської техніки [2].

Отже, з огляду на поточну ситуацію, необхідно негайно шукати способи зростання ефективності банківського обслуговування внутрішньогосподарських і зовнішньоекономічних зв'язків, які б забезпечили не тільки розвиток самої банківської системи, а й сталий розвиток економіки загалом. Особливо малодослідженим є аналіз ліквідності комерційних банків, без якого важко уявити сучасну практику формування банківських ресурсів і ефективного їх розміщення. При цьому виникає низка завдань, пов'язана з необхідністю пошуку напрямів оптимізації рівня ліквідності комерційних банків в Україні та банківської системи загалом.

Широке коло питань, пов'язаних з дослідженням ліквідності комерційних банків, висвітлено у працях зарубіжних і вітчизняних учених-економістів: О. І. Ачкасова, О. В. Васюренко, О. В. Дзюблюка, Е. Дж. Долана, О. Д. Заруби, В. М. Кочеткова, Р. Дж. Кемпбелла, О. І. Лаврушина, Ю. С. Масленченко-

ва, А. М. Мороза, Т. О. Раєвської, П. С. Роуза, О. Б. Шиманської та ін.

Вивчення й аналіз опублікованих з цього питання методологічних концепцій, методичних підходів і практичних розробок дозволили зробити висновок про те, що пошук напрямів оптимізації рівня ліквідності банків у наукових колах ще триває.

На основі критичного аналізу різних методичних і практичних підходів до вивчення ліквідності банку пропонуємо дослідити напрями оптимізації її рівня для комерційних банків України.

Оскільки ліквідність окремого банку – це його здатність своєчасно здійснювати платежі за зобов'язаннями до запитання і у визначені строки, то з ліквідність банку необхідно визнати якісним показником діяльності банку, який залежить від усіх сфер його діяльності. Майже кожен напрям діяльності супроводжується певними ризиками, чітке управління якими забезпечить ефективний результат діяльності банку, а з ним і достатній рівень ліквідності [1].

Управління ліквідністю можна розглядати з двох поглядів: як процес і як систему. За процесним підходом управління ліквідністю банку – це безперервний процес аналізу, планування, контролю та регулювання рівня ліквідності банку на основі застосування визначеного інструментарію з метою поєднання максимізації прибутковості та обов'язкового додержання норм ліквідності, а також виконання боргових, фінансових і позабалансових вимог банку. За системним підходом управління ліквідністю – це організована, упорядкована певним чином сукупність елементів і взаємозв'язків між ними, що постійно розвивається. Процесний підхід значно звужує розуміння даного поняття, оскільки система управління включає послідовність зазначених етапів самого процесу [3].

Об'єктом управління ліквідністю є фінансові потоки та ризик ліквідності, який з'являється внаслідок невідповідності активів і пасивів за сумами та строками погашення.

Поділ управління ліквідністю на процесний та системний логічно визначений сутністю банківського бізнесу. Для ведення своєї

діяльності банкам необхідні ресурси, які клієнти довіряють банкам на певний строк. Залучивши ресурси, банки намагаються ефективно їх розмістити за різними напрямками, які при ефективній роботі приносять прибуток, який формує капітал банку, що може бути використаний за різними напрямками, у тому числі на підтримання роботи банку при збитковій його діяльності. Ліквідність банку, визначає його здатність платити за своїми зобов'язаннями в строк, а це, в свою чергу, визначає платоспроможність банку, внаслідок чого формується довіра клієнтів до банку, яка є основою формування його ресурсної бази. Сформовані ресурси формують активи банку, що забезпечують йому дохід, який при ефективній діяльності приносить прибуток.

Отже, маємо циклічну взаємопов'язану послідовність: ліквідність – платоспроможність – ресурси – активи – доходи – прибуток. З цієї послідовності не можна викинути жодної ланки. Якщо банк не буде ліквідним, він не буде платоспроможним, у такий банк клієнти не понесуть свої гроші, які не зможуть перетворитися в активи, через що банк недоотримає дохід, без доходу у банку не буде прибутку і не буде можливості платити за свої зобов'язання, оскільки такий банк втратить можливість додатково залучати ресурси, отримувати кредити чи емітувати свої цінні папери для збільшення статутного капіталу, бо це буде економічно не виправданим. Фінансово грамотні клієнти не вкладуть свої кошти в такий банк, не куплять його акції та не дадуть йому кредит, оскільки зрозуміють, що є високий ризик того, що їхні кошти не тільки можуть не принести їм доходу, а й взагалі можуть до них не повернутися через неплатоспроможність банку. Звідси випливає, що ліквідність банку є однією з основних елементів його діяльності, з неї починається процес банківництва і нею повинен закінчуватися, причому кожен етап системи повинен бути реалізованим. Також є варіант, коли банк буде працювати, якщо і не буде отримувати прибуток, але при цьому і не отримуватиме збитку, тобто працюватиме в нульовий фінансовий результат. Але без прибутку втрачатиметься вся суть комерційної діяльності та загальна ідея роботи банку.

Рекомендації щодо поліпшення рівня ліквідності залежно від аналізу ліквідності з погляду процесу та з точки зору системного підходу можуть бути спрямовані або на першу ланку розглянутої послідовності (при процесному підході), або на оптимізацію загальної моделі, яку у спрощеному вигляді можна подати як ліквідність – прибуток – ліквідність (при системному, оскільки саме прибуток визначає якість роботи банку). Тобто рекомендації, які дозволять банку збільшити його прибуток, при правильному управлінні його діяльністю забезпечать його ліквідність.

Процесне управління ліквідністю є частиною системного управління і повинне у собі містити:

- управління миттєвою ліквідністю, тобто визначення оптимального рівня високоліквідних коштів у конкретній економічній ситуації;
- контроль за дотриманням нормативів ліквідності НБУ;
- моніторинг тенденції в економіці країни з метою передбачення настроїв і інфляційних очікувань серед населення;
- співвідношення активів і пасивів за строками та сумами для забезпечення своєчасності платежів;
- пошук альтернативних джерел високоліквідних коштів за відсутності власних ресурсів, коли така потреба виникає.

Системне управління ліквідністю необхідно здійснювати через:

- управління фінансовими потоками;
- управління ризиками, мета яких є збалансування вхідних і вихідних фінансових потоків для забезпечення отримання прибутку, як різниці між доходами і витратами.

Тобто для збільшення прибутку необхідно або збільшити дохід, або зменшити витрати, або здійснити ці заходи одночасно. З теорії економіки відомо, що дохід можна збільшити за рахунок збільшення ціни на товар (ставки процента, якщо товаром є гроші) або підвищенням швидкості обертання ресурсів або обидва заходи одночасно. При цьому витрати знижуються за рахунок зниження собівартості продукції (у виробничого підприємства), у банку, як специфічної організації, – за рахунок скорочення процентних витрат, комісійних,

адміністративних тощо. Тобто всіх статей, що знижують фінансові результати банку.

Зважаючи на вищезазначене, будь-якому банку можна рекомендувати такі заходи зі збільшення прибутковості діяльності:

- обрати шлях збільшення оборотності ресурсів при збереженні оптимальної процентної ставки, що є адекватною до ринкової ситуації;
- максимально збалансувати цінову політику банку на залучені ресурси та на кредити, що надаються;
- організувати роботу банку, як установи, що надає максимальний обсяг фінансових послуг своїм клієнтам – цей захід підвищить імідж банку та надасть можливість отримувати доходи від додаткових джерел;
- більшої уваги приділити комісійним доходам банку, оскільки за своєю суттю вони є менш ризиковими і при цьому достатньо доходними;
- максимально збільшити ринкову частку банку.

Для цього ми рекомендуємо:

- більшу увагу приділяти маркетинговій діяльності банку;
- орієнтуватися на дострокову взаємодію зі своїми клієнтами;
- організувати роботу за принципом клієнтоорієнтованості;
- організувати прозору роботу банку;
- підвищити рівень взаємодії із засобами масової інформації;
- створити «візитну картку» банку, яка буде заснована на якості та надійності (якісний набір працівників, постійне підвищення їх професійних умінь і навичок, покращення атмосфери в колективі, створення ефективної моделі мотивації, створення корпоративної культури, забезпечення формування у працівників відданості та любові до свого банку).

Щоб знизити ризиків у нинішніх економічних умовах, ми рекомендуємо:

- підвищити якість власних активів – аналіз діяльності банків показує, що збиткова діяльність забезпечена, в першу чергу неякісними активами, які тягнуть за собою зростання резервів, що в кінцевому результаті спонукає до значного зростання витрат банку;

- надавати кредити лише надійним позичальникам з високою платоспроможністю;
- збільшити диверсифікацію активів.

Ліквідність банку є запорукою його надійності, що є основою його довгострокової діяльності. Управління ліквідністю варто розглядати в комплексі, в загальній системі управління банком і виокремлювати окремо через свою особливу важливість. Управління ліквідністю має свої особливості та свій набір інструментів.

На процесному рівні основним завданням є забезпечення необхідного рівня миттєвої ліквідності. Якими саме заходами це буде досягнуто (власними ресурсами, залученими чи позиченими) слід вирішувати з погляду доцільності та економічного ефекту для кожного конкретного банку.

Основними інструментами при цьому є:

- контроль за розривами ліквідності;
- контроль за нормативами ліквідності;
- визначення оптимальної кількості високоліквідних активів;
- моніторинг ситуації на ринку;
- упровадження заходів на основі аналізу поточної ситуації на ринку (особливо важливо в кризовий період).

На системному рівні відбувається забезпечення ліквідності банку в динамічному аспекті, через ефективну діяльність банку. Основним завданням при цьому є отримання прибутку і зниження ризиків діяльності банку.

При цьому використовуються такі інструменти:

- ефективна цінова політика;
- підвищення якості активів;
- диверсифікація активів;
- страхування;
- визначення оптимальних джерел отримання доходів (при цьому критерієм повинен бути рівень ймовірності отримання на високої дохідності);
- оптимізація організаційної структури банку;
- надання особливої уваги персоналу (в тому числі створення системи мотивації та корпоративної культури);
- формуванню довготривалих стосунків зі своїми клієнтами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук Т. Т. Ліквідність комерційних банків : навч. посіб. / Т. Т. Ковальчук, М. М. Коваль. – К. : Знання : КОО, 1996. – 120 с.
2. Перешибкін М. М. Ліквідність та платоспроможність комерційного банку : дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01 / Перешибкін Максим Миколайович ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2002. – 174 с.
3. Ребрик Ю. С. Проблема трактування категорій «ліквідність» та «платоспроможність» у банківській діяльності [Електронний ресурс] / Ребрик Ю. С. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1204/1/Rebryk_The%20problem%20of%20interpretation%20categories.pdf. – Назва з екрана.

А. М. Момот, кандидат економічних наук (ВУЗ Укоопсоюзу «Полтавський університет економіки і торгівлі»). **Пути оптимизации уровня ликвидности банка на современном этапе.**

Аннотация. *Сегодняшнее состояние банковской системы требует немедленного поиска путей роста эффективности банковского обслуживания, которые бы обеспечили не только развитие самой банковской системы, но и устойчивое развитие экономики в целом. Особенно малоисследованным является анализ ликвидности коммерческих банков. Цель – предложить направления оптимизации уровня ликвидности для коммерческих банков Украины. Ликвидность отдельного банка, как его способность своевременно осуществлять платежи по обязательствам до востребования и в определенные сроки, рассмотрено с двух точек зрения: как процесс и как систему. Отдельно предложены рекомендации по улучшению уровня ликвидности как процесса и уровня ликвидности как системы.*

Управление ликвидностью следует рассматривать в комплексе и в общей системе управления банком. Управление ликвидностью, как с точки зрения процесса, так и по системному подходу, имеет свои особенности, свой набор инструментов и свои пути оптимизации.

Ключевые слова: ликвидность, ликвидность банка, ликвидность как процесс, ликвидность как система.

O. M. Momot, Cand. Econ. Sci., associate professor (Higher educational establishment of Ukoop-spilka «Poltava University of Economy and Trade»). **Directions for optimizing the level of liquidity bank in modern.**

Summary. The current state of the banking system needs immediate search for ways to increase the efficiency of banking services that would provide not only the development of the banking system, but also the sustainable development of the economy. Especially the analysis of the liquidity of commercial banks is unexplored. Aims and Objectives: Offer the directions to optimize the level of liquidity to commercial banks in Ukraine. The liquidity of individual bank as its ability to make timely payments for liabilities on demand and at certain periods was considered from two perspectives: as a process and as a system. Separately provides recommendations to improve the level of liquidity as a process and the level of liquidity as a system.

Liquidity management was considered in the overall bank management system. Liquidity management both in terms of process, and systematic approach has its own characteristics, its own tools and ways of its optimization.

Keywords: liquidity, bank`s liquidity, liquidity as a process, liquidity as a system.